

Scholz, Trebor (2008): Market Ideology and the Myths of Web 2.0. *First Monday* 13 (3).

Stalvik, Anna-Sara (2007): Broadcasters and the Internet. V Alexander Shulzycki (ur.) Report for European Broadcasting Union. Dostopno preko <<http://tech.ebu.ch/webdav/site/tech/shared/strategy/strategy-internet-ex.pdf>>, 1. 9. 2009.

Zdenka ŠADL

Umazano delo med stigmatom in ponosom: plačane gospodinjske delavke v Sloveniji

Fakulteta za družbene vede,
Ljubljana 2009, str. 170, 17.00 EUR
(ISBN 978-961-235-364-3)

Gospodinjsko delo je tema, ki v zadnjem desetletju predstavlja obsežen prostor raziskovanja in teoretiziranja. Je presečišče različnih družbeno in kulturno konstruiranih kategorij diskriminiranja, ki delujejo hkrati na več ravneh in poglobljajo družbene neenakosti. Eden izmed možnih interpretativnih konceptualnih okvirjev je intersekcionalnost, ki v gospodinjskem delu zajema kategorije etnije, spola, nacionalnosti, razreda in druge. Ta vidik problemskega polja je v teoriji najpogosteje obravnavan in raziskovan. Delo Zdenke Šadl se od tega koncepta nekoliko odmika oziroma ga zajame z druge perspektive. Kot razlagalni model uporabi koncept umazanega in čistega, katerega je najboljše razvila Mary Douglas

v svojem delu *Purity and Danger*. Temeljna teza knjige Zdenke Šadl je, da je odpor do umazanije kulturno in družbeno pogojen ter predstavlja mejo med »nami« in »njimi«, čistimi in umazanimi. Čistost prvih omogočajo slednji s prevzemom umazanih del, ta pa hkrati dokazujejo njihov nižji status. Umazana dela so namreč razredno, etnično in spolno specifična. Opravljajo jih v večji meri revni, priseljenci, pripadniki manjšinskih etničnih skupin in ženske. Umazanija pripomore h konstrukciji in produkciji drugega, ki zaseda nasprotni pol binarnih opozicij, v našem primeru v razmerju do čistosti.

Avtorica tezo razvije v devetih poglavjih, ki si sledijo v zaporedju od teoretskih podlag do empiričnih podatkov in zaključnega premisleka, ki združi vsebino v celoto. Začne s poglavjem o družbeni konstrukciji umazanega, ki ga je potrebno izključiti, če želimo ohraniti red, ker je funkcija čistosti vedno v ohranjanju reda in prevladujočega sistema klasifikacij. Red namreč določajo tako stvari, ki so razvrščene, kot tudi stvari, ki niso in veljajo za kaotične. Njihova funkcija je, da onesnažujejo in s tem motijo red. Hkrati kaže umazanija na obstoj sistema, ker sistem izloči to, kar moti njegov potek oziroma ga ogroža. Kar označimo za nepravilno, nepravo, tuje, umazano predstavlja meje sistema ali drugače povedano, meje sistema so vidne šele takrat, ko trčimo ob nekaj, kar je označeno za nepravilno. Čisto in umazano sta odprti kategoriji, ki se definirata različno v različnih okoljih, kulturah in družbenih kon-

tekstih, čeprav se zdi, kot da so meje ene in druge kategorije fiksne, naturalizirane. Umazanija nastopi takrat, ko poenostavitve vsakdanje realnosti zatajijo pri svojih razlagah. Gre za večinoma kolektivni način obvladovanja vsakdanjega sveta, ki v tradicionalnih okoljih sloni na striktnih binarnih razmerjih in spregleda prostor med enim in drugim polom. Čistost in umazanost v mnogih kulturah služita tudi kot moralni kompas ločitve med prav in narobe, med dobrim in zlim. Posledično ima ločitev na čiste in umazane ljudi izključevalno funkcijo ter je vpeta v konstrukcijo in vzdrževanje družbenih delitev in identitet. Kot taka ima funkcijo vzdrževanja družbenega reda.

Kompleksnost teme se stopnjuje, ko avtorica teoretska izhodišča nanesse na kategorije doma, spola, prisejnosti, etnije in razreda. Gospodinjske delavke reprezentirajo klasične primere presečišč vseh naštetih kategorij. *Dom* predstavlja mejo med kulturo in naravo ter je prostor liminalnosti (vmesnosti med enim in drugim statusom, prostorom). Je pribežališče in varen prostor, hkrati pa tudi gojišče nesnage in bacilov, torej nevaren prostor. *Ženske* so, tako kot dom, umeščene v prostor med naravo in kulturo ter niso ne eno in ne drugo. Kot pravi Šadl, je ravno liminalni položaj (stanje vmesnosti) tisto, kar ustvarja nevidnost njihovega gospodinjskega reproduktivnega dela. Paradoksalno jih ravno želja po čistosti, da bi zaščitile ostale člane gospodinjstva, označuje kot umazane, saj se znajdejo v neposrednem stiku z ba-

cili in ostalo nesnago. Ideja čistosti je igrala pomembno zgodovinsko funkcijo pri ustvarjanju meja med *razredi*. Civiliziranost se je od srednjega veka, sploh pa od začetkov industrializacije dalje merila po obvladovanju in upravljanju s telesnimi izločki, kar so slavili kot zmago kulture nad naravo. Pojem meščanskosti se je vzpostavil na razrednih razlikah in imel namen poudarjati kulturnost višjih slojev tudi tako, da je postavljala higienske in vedenjske standarde, ki so zagotavljali razloček. Gnus, ki se je ustvarjal do neciviliziranih, je zagotavljal razredno čistost. Podobne delitve so prisotne še danes, le da se bolj povezujejo s potrošništvom. V sedanjem času je novo tisto, kar zagotavlja higieničnost, staro je že kontaminirano. Ideja civiliziranosti se podobno kot na kategorijo razreda nanaša tudi na *etnijsko*.

V današnjem kompleksnem in zahtevnem času, ko so ustaljene, tradicionalne kategorije izgubile velik del svojega pomena, vzdržujemo mejo med čistostjo in umazanijo z globalnimi procesi. Revščina pomembno vzdržuje meje med razredi, zato je vedno manj zavezanosti za njeno odpravo. Revni namreč opravljajo umazano delo za nizko plačilo, ker nimajo drugih izbir. Podobno je s priseljenci ali etnijami. Nov trg takšnega dela, katerega je avtorica posebej raziskovala, je skrbniški (skrb za stare) in gospodinjski. V zadnjih poglavjih knjige obširneje predstavi rezultate in jih bogato podpre s citati iz intervjujev ter tako omogoči, da se sliši tudi glas plačanih gospodinjskih delavk. Analiza poteka s pomočjo različnih teoret-

skih okvirjev: epistemološkega, teorije križanja/presekov različnih kategorij (intersekcionalnost), teorije moči in dominacij, specifičnih teorij dela in delovnih odnosov ter s konceptom stigmatizacije. Posledično je analiza intervjujev večplastna in pokaže tudi na kompleksnost odnosov med ženkami, ki z najemom plačane delavke pridobijo status gospodinje brez umazanega dela, kar njihov položaj izboljša le v relaciji do plačane delavke. Hierarhija obstaja tudi takrat, ko se vzpostavi bolj osebni odnos med obema, ker se povečajo pričakovanja, da bo intimna vez zmanjšala stroške. Za plačane gospodinjske delavke je takšno delo ambivalentno, saj se hkrati zavedajo svojega položaja umazanih delavk in istočasno vedo, da jim delo omogoča

eksistenco, zato je zanje pomembno, da ga razumejo kot začasno in da razvijejo različne subverzivne tehnike, s katerimi premestijo ustaljene pomenne ter si prisvojijo del moči.

Delo Zdenke Šadl spada med pomembnejša domača dela, saj postavi gospodinjsko delo v nov kontekst ter ponudi širok spekter teoretskih in interpretativnih polj, ki zajamejo problem iz različnih perspektiv. Mestoma imamo sicer občutek, da se vsebine nekoliko ponavljajo, vendar je to pripisati predvsem dejstvu, da je avtorica problem postavila v različne teoretske okvirje. Zgodbe gospodinjskih delavk, ki jih avtorica predstavi s citati, nudijo tudi bogat analitičen material za ostale bralke in bralce, ki izkazujejo interes za to področje.